

România și articolul 3 al C.E.D.O. în jurisprudența recentă a Curții Europene a Drepturilor Omului

Conf.univ.dr. Bianca SELEJAN-GUȚAN
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

The study presents the main requirements of Article 3 of the European Convention on Human Rights, with a special regard to the cases against Romania judged by the Strasbourg Court. A special focus is placed upon the police violence which amounted to „torture” in the case Bursuc v. Romania and to inhuman and degrading treatments in some other cases. The nine cases solved by the European Court on the merits and in which it stated upon the respect by Romania of the physical and moral integrity of the person are not, probably, sufficient from a quantitative point of view so to allow a pattern of police and/or penitentiary violence. But the seriousness of the facts that amounted to ill-treatments in these cases can raise some question marks.

§1. Articolul 3 al Convenției Europene a Drepturilor Omului – repere jurisprudențiale generale

Articolul 3 al CEDO interzice tortura și alte tratamente sau pedepse inumane sau degradante. În celebra cauză *Soering c. Regatului Unit* (1989), Curtea Europeană a afirmat principiul potrivit căruia interdicția torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante constituie „una din valorile fundamentale ale societăților democratice care formează Consiliul Europei”. De aceea, protecția integrității fizice și psihice a persoanei împotriva torturii și a altor rele tratamente are un caracter absolut.

În termenii articolului 3 al Convenției, „nimeni nu poate fi supus torturii nici la tratamente sau pedepse inumane sau degradante”. Această garanție este deci un **drept intangibil**: dreptul de a nu suferi un tratament contrar integrității și demnității umane este un atribut inalienabil al persoanei umane, bazat pe valorile comune ale tuturor patrimoniilor culturale și sistemelor sociale moderne și nu poate suferi nici o restrângere sau derogare.

Aplicarea efectivă a articolului 3 este îngreunată de formularea lapidară ce determină imprecizie în ceea ce privește identificarea sferei noțiunilor de tortură, tratament inuman și tratament degradant. Jurisprudența în materie a Comisiei și Curții Europene a impus, ca și criteriu determinant pentru aplicabilitatea articolului 3, gradul de gravitate al suferințelor provocate. Aprecierea existenței acestui criteriu este relativă: „depinde de toate circumstanțele unei cauze, cum ar fi durata tratamentelor, efectele lor fizice sau mentale și, în unele cazuri, sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei etc.”¹.

A fost deci misiunea Curții Europene de a interveni pentru a clarifica noțiunile utilizate de articolul 3, arătând că între ele nu există o deosebire de natură, ci de intensitate. Practic, orice tortură constituie în același timp și un tratament inuman și degradant și orice tratament inuman este în mod necesar și degradant. Totuși, se impune o distincție între aceste noțiuni, pentru a determina întinderea prejudiciilor cauzate și a răspunderii statelor în materie. Într-o

¹ Curtea EDO, *Irlanda c. RU* (1978).

hotărâre recentă, Curtea s-a pronunțat asupra non-aplicabilității articolului 3 în cazul mutilării unui cadavru, dar că într-o astfel de situație vor fi considerate tratamente contrare acestui articol suferințele provocate de un asemenea gest apropiaților persoanei decedate.²

Principala obligație ce revine statelor în acest domeniu este de a se abține de la provocarea torturii sau a tratamentelor inumane ori degradante. În determinarea respectării acestei obligații negative, Curtea a arătat că statul poate fi considerat responsabil și pentru actele comise de agenții săi în afara atribuțiilor lor oficiale (acte *ultra vires*). Astfel, Curtea a considerat că statul nu poate invoca în favoarea sa necunoașterea sau ignorarea comportamentului agenților săi: „este de neconceput ca autoritățile superioare ale unui stat să nu aibă cunoștință sau să aibă dreptul de a nu avea cunoștință, de existența unor asemenea practici”³.

Statele au însă, potrivit Curții Europene, și o serie de **obligații pozitive** pentru protecția integrității fizice și psihice a persoanei. În cauza *Costello-Roberts c. Regatului Unit* (1993), Curtea a stabilit existența obligației pozitive a statului de a asigura protecția juridică a individului împotriva relelor tratamente aplicate de persoane private. În speță, era vorba de aplicarea pedepselor corporale în școlile private. Într-o formulare generală, statele au obligația de a proteja orice persoană de orice pericol al încălcării dreptului la integritate fizică⁴.

Statul este, de asemenea, obligat să **incrimineze** tortura, precum și orice rele tratamente săvârșite de particulari. De exemplu, în cauza *A. c. Regatului Unit* (1998), reclamantul, un copil de 9 ani era maltratată sistematic de tatăl vitreg. Acesta din urmă a fost declarat nevinovat de instanțele naționale. Curtea, constatând violarea articolului 3, a arătat că legea internă nu oferea o protecție suficientă reclamantului împotriva tratamentelor sau pedepselor contrare articolului 3.

O altă obligație pozitivă a statului este cea procedurală: de a efectua **investigații oficiale eficiente** atunci când o persoană pretinde că a fost supusă unor tratamente de această natură de către agenți oficiali⁵. Impunerea unei asemenea obligații este utilă sub două aspecte: „urmărește să asigure că victimele unor rele tratamente de către agenți oficiali pot cere o anchetă internă efectivă, care ar putea duce la pedepsirea vinovaților. În al doilea rând, obligația convențională de a efectua o astfel de anchetă poate fi un obstacol prealabil în calea relelor tratamente, deoarece oficialii s-ar putea teme că vor fi descoperiți și pedepsiți”⁶.

Obligația de a acorda tratament medical este o altă obligație pozitivă a statelor⁷ în cadrul protecției drepturilor prevăzute de articolul 3 al Convenției. În cauza *Algür c. Turciei* (2002), Curtea a precizat această obligație a statului, arătând că dreptul de a cere examinarea de către un medic ales de deținut reprezintă o garanție fundamentală pentru asigurarea prevenirii relelor tratamente în locul de detenție. Într-o cauză recentă, statul a fost considerat responsabil de încălcarea articolului 3 pentru neîndeplinirea, de către autorități, cu rapiditate, a obligației de a interveni pentru a opri degradarea stării de sănătate a unei deținute heroinomane [cauza *McGlinchey ș.a. c. Regatului Unit* (2003)].

---

² Curtea EDO, *Akpınar și Altun c. Turciei* (2007).

³ Ibidem.

⁴ F. Sudre, *Droit international et européen des droits de l'homme*, PUF, Paris, 1999, p. 207.

⁵ A se vedea: Curtea EDO, *Assenov c. Bulgariei* (1998) și *Aktaş c. Turciei* (2003).

⁶ A. Mowbray, *Cases and Materials on the European Convention on Human Rights*, London, Butterworths, 2001, p. 85; a se vedea *Bursuc c. României* (2004).

⁷ A se vedea Curtea EDO, *Hurtado c. Elveției* (1994).

§2. România și articolul 3 al CEDO – tipologia cazurilor

În cei paisprezece ani de când este parte la Convenția Europeană, România a făcut obiectul a numeroase plângeri în care se invoca încălcarea articolului 3 al Convenției. Câteva dintre acestea au ajuns să fie soluționate pe fond de Curtea Europeană, astfel încât putem deja vorbi despre o „tipologie” a cauzelor împotriva României pornind de la stările de fapt și constatările Curții.

Există astfel, cauzele în care relele tratamente au fost provocate de agenți de poliție – așa-numitele cazuri de „violență polițienească”. Dintre acestea, în cauza *Bursuc c. României* din 2004, Curtea a considerat că relele tratamente s-au ridicat la nivelul de gravitate al torturii. Mai există apoi cazurile de violență polițienească sau de tratament al deținuților ce nu se ridică la nivelul de gravitate al torturii, ci au fost considerate „tratamente inumane” (cauza *Pantea c. României*, hotărârea din 3 iunie 2003 sau cauza *Cobzaru c. României*, hotărârea din 26 iulie 2007) ori „tratamente degradante” (cauza *Barbu Anghelescu*, hotărârea din 5 octombrie 2004). O parte din violările constatate de Curte în sarcina autorităților române s-au datorat încălcării de către acestea a obligației pozitive procedurale de a realiza o anchetă efectivă cu privire la preținse încălcări ale integrității fizice a persoanei, fie de către autorități, fie de către particulari (cauza *Macovei ș.a. c. României*, hotărârea din 21 iunie 2007). Am ales câteva din aceste cauze pentru a ilustra poziția României în tabloul destul de „pestrit” al jurisprudenței Curții europene în privința acestui articol, a cărui respectare este extrem de importantă într-un stat de drept.

2.1. Tortura (*Bursuc c. României*, 2004)

România a fost „condamnată” de Curtea europeană pentru acte de tortură, în cauza *Bursuc c. României* (2004). Faptele cauzei au fost prezentate divergent de către părți, dar Curtea, bazându-se pe probele aduse, a achiesat la varianta reclamantului. Acesta a susținut că a fost interpellat, în data de 27 ianuarie 1997, la ora 20, de doi polițiști, în timp ce se afla într-un bar din sediul local al Partidului Democrat. Aceștia i-au cerut actele de identitate într-o manieră agresivă și el a răspuns în același fel. În acel moment, polițiștii l-au lovit cu bastoanele, apoi l-au încătușat și l-au târât afară spre o mașină parcată la aproximativ 50 m. Reclamantul a mai fost bătut în continuare în mașină, după care a intrat în stare de semiconștiență. A fost dus la sediul poliției, unde pretindea că a fost agresat de aproximativ opt polițiști, care l-au aruncat pe podea, l-au călcat în picioare, l-au lovit cu bastoanele, l-au stropit cu apă, au scuipat și urinat asupra lui. Reclamantul a fost supus acestor tratamente pentru mai mult de șase ore și și-a pierdut cunoștința de mai multe ori. Guvernul susținuse că reclamantul s-a rănit el însuși, aruncându-se pe podea și peste mobile.

În soluționarea cauzei, Curtea a reamintit poziția sa din jurisprudența anterioară, potrivit căreia dacă o persoană suferă vătămări în timp ce se află în custodia autorităților, guvernul trebuie să dea explicații plauzibile asupra cauzelor acestor vătămări. În cazul de față, guvernul român a susținut că vătămările grave prezentate de reclamant au fost provocate de acesta intenționat sau cauzate de o cădere în bar, înainte de intervenția polițiștilor, deoarece reclamantul suferea de o boală mintală și era beat. Curtea a mai constatat că rapoartele medicilor legiști produse în cursul investigației indicau faptul că vătămările au fost cauzate de o bătaie și nu au fost autoprovocate sau cauzate de o cădere. În plus, nu a existat nici o dovadă medicală a vreunei boli psihice a reclamantului, în afară de un raport redactat

la ieșirea reclamantului din spital după agresiune, în care se nota existența unei „nevroze, agitații psihomotorii, slabă concentrare și memorie”. De asemenea, Curtea a constatat că declarațiile pe care le-a obținut parchetul după incident au fost contradictorii și imprecise, iar anchetatorii nu au luat nici o declarație de la reclamant.

Cum guvernul nu a furnizat nici o dovadă în sprijinul afirmațiilor sale și în absența unei explicații plauzibile, Curtea a considerat că vătămrile suferite de reclamant au fost provocate de tratamentul pentru care este angajată responsabilitatea autorităților. Intensitatea loviturilor aplicate reclamantului i-a provocat acestuia multiple răni ale capului, inclusiv traumatism cranio-cerebral, edem cerebral difuz cu efecte pe termen lung. Relele tratamente au durat câteva ore, iar reclamantul s-a aflat într-o poziție în mod special vulnerabilă, fiind dus la secția de poliție singur, noaptea, de cel puțin cinci polițiști. În aceste circumstanțe, Curtea a decis că violențele la care a fost supus reclamantul au fost deosebit de grave și crude și de natură a provoca durere și suferință severă. Ca urmare, aceste tratamente au constituit **tortură** - cea mai gravă formă de violare a articolului 3 al Convenției.

2.2. Tratamente inumane – tratamentul deținuților și violența polițienească

În cauza *Pantea c. României* (2003)⁸, constatând violarea articolului 3 de către statul român, Curtea Europeană a subliniat obligația pozitivă a autorităților de a proteja integritatea fizică și psihică a persoanei, obligație ce are o rezonanță specială în cazul persoanelor deținute. Această obligație implică responsabilitatea statului chiar atunci când atingerile aduse integrității fizice și psihice a persoanei deținute au fost săvârșite de alți deținuți. În acest caz, se impune obligația gardienilor de a preveni riscurile violenței și de a asigura apărarea deținuților în cazul unor asemenea violențe. În plus, situația particulară a reclamantului în speța citată, respectiv fragilitatea sănătății sale, impuneau o grijă sporită a autorităților, iar lipsa de diligență a acestora pentru asigurarea îngrijirilor necesare a contribuit și ea la constatarea încălcării articolului 3. În cele ce urmează, vom urmări și comenta raționamentul Curții în această cauză.

În ceea ce privește **pretinsele rele tratamente și gravitatea acestora**, Curtea a început prin a reaminti că, pentru a fi incluse în sfera de aplicare a art. 3, relele tratamente trebuie să atingă un minimum de gravitate, minimum relativ, depinzând de ansamblul circumstanțelor cauzei, precum durata tratamentului și efectele psihice sau psihologice asupra victimei și, în anumite cazuri, sexul, vârsta, starea de sănătate a acesteia. Așa cum s-a arătat în cauza *Tekin c. Turciei*, atunci când o persoană este privată de libertate, folosirea împotriva sa a forței fizice, dacă aceasta nu este determinată de însuși comportamentul victimei, aduce atingere demnității umane și constituie, în principiu, o încălcare a dreptului garantat de art. 3. În aprecierea faptelor pretinse, Curtea a folosit criteriul probei apte să elimine „orice îndoială rezonabilă”; o astfel de probă poate rezulta dintr-un ansamblu de indicii sau de prezumții, suficient de grave, precise și concordante.

În speță, Curtea a apreciat că, în absența oricărei probe care să susțină afirmațiile reclamantului (potrivit cărora acesta ar fi fost obligat, în timpul spitalizării la Jilava, să stea în același pat cu un deținut seropozitiv și i s-ar fi interzis, timp de mai multe luni, pe când se afla internat la infirmeria Penitenciarului Oradea, să-și exercite dreptul la plimbări zilnice în curtea unității, sau privind suferirea unor fracturi craniene sau a pierderii unghiei unui deget

---

⁸ A se vedea B.Selejan-Guțan, H.A.Rusu. *Hotărârile CEDO în cauzele împotriva României (1998-2006)*, Editura Hamangiu, București, 2006, pp.32-51.

de la mână), nu se poate dovedi că acesta a fost supus la astfel de tratamente. Curtea a considerat, însă, incontestabil faptul că, în perioada de arestare preventivă, reclamantul a suferit leziuni provocate prin lovire, după cum rezultă din rapoartele medicale întocmite. În opinia Curții, acestea au fost elemente de fapt stabilite în mod clar și care, prin ele însele, sunt suficient de serioase pentru a conferi faptelor caracterul unor tratamente inumane și degradante interzise de art. 3 din Convenție.

De asemenea, Curtea a arătat că gravitatea tratamentelor în cauză a fost amplificată de faptul că reclamantul a fost imobilizat, prin încătușare, în aceeași celulă cu autorii agresiunii, a fost transportat într-un vagon la sute de kilometri distanță la doar zece zile de la suferirea unor traumatisme și nu a beneficiat de un examen chirurgical. Pentru aceste motive, Curtea a concluzionat că tratamentele la care a fost supus reclamantul în perioada de arestare preventivă, au fost contrare dispozițiilor art. 3 din Convenție.

În ceea ce privește răspunderea autorităților pentru supravegherea deținutului, Guvernul a contestat faptul că, în cauză, ar fi existat un comportament culpabil al autorităților, fie sub forma unui act intenționat, fie sub forma unei neglijențe în serviciu. Curtea a reamintit, în primul rând, că dispozițiile art. 3 impun autorităților statelor contractante nu numai să se abțină de la a supune o persoană la astfel de tratamente, ci, de asemenea, pun în sarcina acestora obligația de a lua, în mod preventiv, măsuri de natură practică, necesare asigurării protecției integrității corporale și sănătății persoanelor private de libertate⁹. Dată fiind natura dreptului protejat de art. 3, este suficient ca reclamantul să demonstreze că autoritățile nu au făcut ceea ce, în mod rezonabil, era de așteptat să facă pentru a împiedica materializarea unui risc real și imediat pentru integritatea fizică a reclamantului, un risc de care acestea aveau sau trebuiau să aibă cunoștință.

Nu este, deci, surprinzătoare, în aceste condiții, concluzia Curții: autoritățile interne ar fi putut, în mod rezonabil, prevedea, pe de o parte, că, dată fiind starea sa psihică, reclamantul era mai vulnerabil decât un deținut obișnuit și, pe de altă parte, că arestarea sa putea avea ca efect exacerbarea sentimentului său de deprimare, sentiment, de altfel, inerent oricărei măsuri privative de libertate, precum și amplificarea irascibilității sale, pe care o manifestase deja față de alți deținuți. Din aceste considerente, Curtea a apreciat că era necesară o supraveghere atentă a reclamantului de către autoritățile penitenciare. Mai mult, Curtea a subscris la argumentul reclamantului, potrivit căruia transferul său într-o celulă în care se aflau recidiviști și deținuți condamnați definitiv era contrar dispozițiilor legale interne în materia executării pedepselor atâta timp cât avea statutul de persoană arestată preventiv. De asemenea, Curtea a reținut că gardianul nu a intervenit imediat pentru a determina încetarea agresiunii împotriva reclamantului.

Din aceste considerente, Curtea a stabilit că autoritățile nu și-au îndeplinit **obligația pozitivă de a proteja integritatea fizică a reclamantului**, în cadrul competenței lor de a asigura paza persoanelor private de libertate și de a se asigura că nu se aduce atingere integrității fizice a acestora, în consecință art. 3 din Convenție fiind încălcat sub acest aspect.

Se poate ușor observa că regulile jurisprudențiale enunțate de Curte în privința tratamentului persoanelor deținute sunt, pe cât de simple, pe atât de dure pentru autorități. Obligațiile pozitive își găsesc aici un teren fertil de dezvoltare: nu numai obligația procedurală privind desfășurarea unei anchete efective, ci și obligațiile de a preveni încălcări ale art. 3 împotriva persoanelor deținute, datorită gradului înalt de vulnerabilitate al acestora vis-à-vis de astfel de tratamente.

---

⁹ Curtea EDO, *Keenan c. Regatului Unit* (2001)

Recent, în hotărârea pronunțată în cauza *Cobzaru c. României* (2007), Curtea europeană a constatat din nou violarea articolului 3 în ambele sale dimensiuni, considerând că Guvernul nu a adus suficiente probe pentru a infirma prezumția de cauzalitate stabilită de jurisprudența Curții, potrivit căreia rănilor prezentate de o persoană aflată în custodia poliției se prezumă până la proba contrarie a fi fost provocate de agenții autorității.¹⁰

2.3. Tratamente degradante – din nou violență polițienească

În hotărârea *Barbu Anghelescu c. României* (2004), Curtea europeană s-a pronunțat în privința ambelor dimensiuni ale protecției oferite de articolul 3 – cea materială și cea procedurală.

Reclamantul a fost oprit, la 15 aprilie 1996, de către un agent de poliție rutieră (B.), ocazie cu care a avut loc o altercație între cei doi, în timpul căreia a intervenit un alt polițist, Z. Agentul de poliție B. i-a reproșat reclamantului că se află în stare de ebrietate, spunându-i că este „beat mort” și adresându-i injurii. Apoi, l-a strangulat pe reclamant cu fularul acestuia și l-a chemat pe colegul său Z., care se afla la o distanță de 50 de metri. După sosirea acestuia, B. l-a agresat pe reclamant, cauzându-i răni ce au necesitat 4-5 zile de îngrijiri medicale, conform certificatului medico-legal. Reclamantul a încercat să fugă, dar a fost prins de cei doi polițiști. Aceste fapte au fost stabilite de Curtea de Apel Pitești. Guvernul României a susținut în fața Curții o variantă diferită a faptelor. Astfel, în versiunea Guvernului, atunci când reclamantul a fost oprit de agenții de poliție, care i-au cerut actele și l-au rugat să se supună unui test de alcoolemie, acesta a încercat să fugă. Polițiștii au încercat să îl imobilizeze, pentru a-l împiedica să fugă, dar reclamantul a devenit agresiv, provocând o altercație. Ca urmare, atât reclamantul, cât și unul din polițiști, au fost răniți, așa cum rezultă din certificate medicale. În versiunea Guvernului, leziunile traumatiche constatate asupra persoanei reclamantului și provocate de polițiști au fost produse accidental, pe când aceștia încercau să-i neutralizeze agresivitatea și să-l împiedice să fugă. În raportul întocmit la 17 aprilie 1996 de către medicul legist, privindu-l pe reclamant, au fost evidențiate mai multe leziuni traumatiche care ar fi putut fi produse prin lovituri aplicate cu un corp dur sau prin compresie cu degetele sau unghiile.

În seara zilei de 15 aprilie 1996, reclamantul a fost reținut și escortat la spitalul din Târgu-Jiu pentru prelevarea de probe biologice cu scopul stabilirii gradului de alcoolemie. Așa cum rezultă dintr-o adeverință eliberată la 5 septembrie 2000 de către directorul spitalului, prelevarea a fost luată de poliție pentru a fi depusă la laboratorul medico-legal Gorj. La 16 aprilie 1996, parchetul de pe lângă judecătoria Târgu-Jiu a decis începerea urmăririi penale împotriva reclamantului pentru atingere adusă autorității unui agent public și refuz de a se supune prelevării de probe biologice. Procurorul a notat că reclamantul a lovit un agent de poliție aflat în exercițiul funcțiunii, cauzându-i leziuni ce au necesitat 6-7 zile de îngrijiri medicale. În aceeași zi, procurorul a ordonat arestarea preventivă a reclamantului pentru o durată de 30 de zile. La zece zile de la arestare, reclamantul a fost eliberat pe cauțiune.

Probele biologice prelevate la 15 aprilie 1996 nu au fost niciodată transmise de organele de urmărire penală la laboratorul medico-legal Gorj, așa cum atestă o scrisoare a acestuia datată 3 octombrie 1996, ca răspuns la o solicitare scrisă a judecătoriei Târgu-Jiu.

---

¹⁰ A se vedea și cauzele *Tomasi c. Franței* (1992) și *Assenov c. Bulgariei* (1998).

Am prezentat pe larg starea de fapt din această cauză pentru a putea ilustra mai bine raționamentul și hotărârea Curții europene în privința violării articolului 3 al CEDO. În ceea ce privește dimensiunea „substanțială” a acestuia, Curtea a reținut, achiesând la constatările făcute asupra stării de fapt de către Curtea de Apel Pitești, că polițiștii au fost cei care l-au agresat primii pe reclamant, fără ca recurgerea la forță să fie cerută de comportamentul acestuia. Așadar, ținând cont de aceste fapte, ca și de natura leziunilor constatate asupra persoanei reclamantului, și urmând propriile criterii jurisprudențiale formulate în privința drepturilor protejate de articolul 3, Curtea a considerat că faptele incriminate au constituit **tratament degradant** în sensul art. 3 al Convenției și, ca urmare, acest text a fost violat.

2.4. Violarea dimensiunii procedurale a articolului 3

În cauza *Pantea c. României (2003)*, Curtea a analizat cererea și din perspectiva realizării unei anchete eficiente privind aspectele sesizate de reclamant (**dimensiunea procedurală** a articolului 3). În acest context, Curtea a reamintit că, atunci când o persoană afirmă că a fost supusă la tratamente contrare art. 3 din Convenție din partea organelor de poliție sau a altor autorități similare ale statului, această dispoziție a Convenției, coroborată cu obligația generală impusă statului de art. 1 din Convenție de a „recunoaște oricărei persoane aflate sub jurisdicția sa drepturile și libertățile garantate de Convenție”, instituie o obligație a statului, implicit, de a iniția și derula o „anchetă oficială efectivă”. Trebuie aici amintite și considerațiile Curții, formulate în hotărârea sa *Ilhan c/Turciei* că orice persoană care susține, cu temeinicie, că a fost supusă unor tratamente contrare art. 3 din Convenție, trebuie să dispună de un recurs efectiv.

Apreciind diligența cu care a fost efectuată investigația oficială, Curtea a notat că, în cauză, a avut loc o anchetă, ca urmare a plângerii formulate de reclamant la data de 24 iulie 1995. și că cercetarea penală privitoare la faptele denunțate de reclamant a început la 17 august 1995. De asemenea, Curtea a reținut că, după doi ani de la începerea anchetei, parchetul a respins plângerea împotriva codeținuților, ca tardiv introdusă. Curtea a mai precizat că reclamantul, în plângerea sa din 24 iulie 1995, a calificat tratamentele la care a fost supus de către codeținuți ca tentativă la infracțiunea de omor sau tentativă la vătămare corporală gravă, pentru care acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu, nefiind necesară, în acest scop, introducerea, într-un anumit termen, a unei plângeri prealabile. În schimb, parchetul a apreciat că faptele constituiau elementul material al infracțiunii de loviri și alte violențe, pentru care era necesară introducerea unei plângeri prealabile.

S-a mai remarcat și faptul că, abia la un an după depunerea plângerii, parchetul a dispus efectuarea unei expertize medico-legale, iar raportul de expertiză a fost finalizat abia la 27 august 1997, adică la mai mult de doi ani și șapte luni de la incident.

În ceea ce privește referatul prin care a fost respinsă plângerea reclamantului, Curtea a dezaprobat, în mod special, faptul că procurorul a concluzionat atât de rapid că leziunile suferite de reclamant i-au cauzat acestuia o incapacitate temporară de muncă de 18 zile, întemeindu-se pe un raport de expertiză care preciza, încă de la început, că reclamantul nu s-a prezentat la examenele medicale recomandate.

Cu privire la ancheta împotriva gardienilor, Curtea a reamintit că obligația autorităților interne de a pune un recurs efectiv la dispoziția unei persoane care susține, cu temeinicie („*grief defensible*”), că a fost supusă unor tratamente contrare art. 3 din Convenție nu

implică, în mod necesar, sancționarea făptuitorilor. Convenția impune numai „inițierea și derularea unei anchete capabile să conducă la pedepsirea persoanelor responsabile”.

În opinia Curții, însă, faptul că autoritățile nu au rămas pasive nu este suficient pentru a exonera statul de responsabilitatea care îi revine, sub aspect procedural, potrivit dispozițiilor art. 3 din Convenție: autoritățile nu trebuie să sugereze în niciun caz, că sunt dispuse să lase nepedepsite astfel de tratamente.

În final, Curtea a apreciat că autoritățile nu au realizat o anchetă aprofundată și efectivă cu privire la plângerea reclamantului ce avea ca obiect relele tratamente, la care pretindea, cu temeinicie, că a fost supus în perioada de arestare preventivă, așa încât art. 3 din Convenție a fost încălcat și sub acest aspect.

În cauza *Barbu Anghelescu*, reclamantul a inițiat o procedură împotriva agenților de poliție care l-au agresat: după eliberarea din arest, acesta a înaintat plângere penală împotriva agenților de poliție B. și Z. pentru purtare abuzivă. Abia la mai mult de un an de la înaintarea plângerii, parchetul militar din Craiova a ordonat începerea urmăririi penale împotriva lui B., iar după încă 6 luni, la 12 ianuarie 1998, a hotărât scoaterea de sub urmărire penală a lui B. și neînceperea urmăririi penale împotriva lui Z, considerând că B. nu a avut o purtare abuzivă și că a încercat doar să-l împiedice pe reclamant să fugă trăgându-l de fular. Cât privește leziunile reclamantului, parchetul militar a considerat că acestea nu au fost cauzate cu intenție de către B., iar cu privire la dispariția probelor biologice, parchetul militar a considerat că nu poate fi stabilită responsabilitatea polițiștilor. În urma recursului ierarhic introdus de către reclamant, parchetul militar de pe lângă Curtea Supremă de Justiție a confirmat decizia parchetului militar Craiova.

Împotriva acestei decizii, reclamantul a sesizat tribunalul militar din Timișoara, în virtutea Deciziei Curții Constituționale nr. 486/ 2 decembrie 1997 și a principiului liberului acces la justiție prevăzut de art. 21 din Constituția României. La 25 mai 2001, tribunalul militar a admis recursul reclamantului, a constatat că ancheta penală a fost incompletă și a retrimis cauza parchetului militar Craiova indicându-i investigațiile care trebuiau făcute.

După ascultarea polițiștilor acuzați, la 11 septembrie 2002, parchetul militar Craiova a decis neînceperea urmăririi penale. Așa cum rezultă din piesele dosarului, nici un act de anchetă nu a mai fost îndeplinit în cauză. Decizia parchetului militar a fost motivată astfel: „examenul ansamblului probelor și noua audiere a polițiștilor în cauză nu au relevat elemente noi de natură să infirme decizia inițială”.

Pronunțându-se asupra dimensiunii procedurale a obligației statului derivate din articolul 3, Curtea a analizat caracterul adecvat sau nu al investigațiilor. În primul rând, Curtea a făcut o constatare de ordin instituțional, arătând că independența procurorilor militari care au condus ancheta împotriva polițiștilor poate fi pusă la îndoială ținând cont de reglementările interne în vigoare la data faptelor. Astfel, potrivit Legii nr. 54/1993, procurorii militari erau ofițeri activi, la fel ca și polițiștii la vremea respectivă, făcând parte din structurile militare, bazate pe principiul subordonării ierarhice. În plus, Curtea a constatat că un tribunal a considerat, într-o decizie definitivă, că ancheta a fost incompletă și a retrimis cauza parchetului militar indicându-i investigațiile ce mai trebuiau efectuate. Curtea a considerat deosebit de frapant faptul că parchetul militar nu a luat în considerare indicațiile tribunalului militar Timișoara. Ca urmare, Curtea a statuat că autoritățile nu au efectuat o anchetă aprofundată și efectivă cu privire la afirmațiile reclamantului că a fost supus unor rele tratamente de către polițiști și a constatat violarea art. 3 al Convenției și în dimensiunea sa procedurală.

Recent, în cauza Filip c. României (2007), Curtea s-a confruntat din nou cu obligația procedurală derivată din articolul 3. Curtea nu a constatat, însă, violarea laturii substanțiale a acestui articol. Reclamantul a fost internat în urma unui ordin al procurorului, măsura având ca scop examinarea psihiatrică a reclamantului, pentru a se stabili dacă avea discernământ și a fost luată în baza art. 114 din Codul penal, pentru o perioadă nedeterminată. În aceeași zi, reclamantul a fost internat la Spitalul de psihiatrie „Al.Obregia” din București, într-un salon de supraveghere. Potrivit dosarului medical deschis la acest spital, medicul psihiatru care l-a examinat pe reclamant la 72 de ore după internare a conchis că acesta suferea de „tulburări paranoide”. Reclamantul a început, în acest timp, să adreseze mai multe plângeri împotriva măsurii internării și a condițiilor de internare, președintelui României și ministrului justiției. El a fost informat de către ministerul justiției și de către cabinetul Președintelui României, că plângerile sale au fost transmise parchetului de pe lângă tribunalul municipiului București, respectiv parchetului de pe lângă Curtea de Apel București.

La 17 decembrie 2002, în temeiul art. 434 din Codul de procedură penală, reclamantul a înaintat o plângere împotriva privării sale de libertate, judecătoriei sectorului 6. El pretindea că a fost internat fără a suferi de nici o afecțiune psihică și fără ca parchetul sau instanța să fi ordonat o expertiză medico-legală psihiatrică. În urma unor repetate plângeri, la 22 ianuarie 2003 s-a prezentat un raport de expertiză asupra stării sale, în urma căruia, la 28 ianuarie 2003, parchetul a ordonat ridicarea măsurii provizorii de internare psihiatrică și supunerea reclamantului la tratament psihiatric obligatoriu. La 29 ianuarie 2003, prim-procurorul parchetului de pe lângă judecătoria sectorului 6 a respins plângerea reclamantului împotriva internării, ca fiind lipsită de obiect. La 30 ianuarie 2003, reclamantul a fost eliberat.

Statuând asupra pretensei violări a articolului 3 din Convenție, Curtea, arătând că, deși nu poate reține violarea acestui text în dimensiunea sa materială, deoarece nu au putut fi dovedite rele tratamente aplicate reclamantului în cursul internării, a reamintit obiectul și întinderea obligațiilor de natură procedurală ce decurg din art. 3: acesta impune autorităților naționale obligația de a conduce o anchetă oficială efectivă, atunci când o persoană pretinde că a fost victima unor acte contrare art. 3 și comise în împrejurări suspecte. În speță, Curtea a constatat că plângerea reclamantului din 2 decembrie 2002, adresată judecătoriei, conținea alegații privind condițiile de detenție neadaptate stării sale de sănătate, iar în plângerea din 5 ianuarie 2003, reclamantul pretindea că ar fi fost supus unor rele tratamente de către un alt pacient.

Curtea a reamintit că, în decizia sa de admisibilitate din 8 decembrie 2005, s-a pronunțat asupra excepției de neputință a căilor de atac interne, formulată de Guvern și, cu această ocazie, a constatat pasivitatea autorităților române cu privire la plângerile penale ale reclamantului. Deși reclamantul a informat autoritățile competente despre pretensele violări ale art. 3, pare că parchetul nu s-a pronunțat asupra fondului concluziilor poliției, potrivit cărora nu existau probe suficiente. În plus, Curtea a observat că Guvernul nu a prezentat nici un document care să constate că o anchetă preliminară a fost condusă de poliție sub autoritatea ministerului public cu privire la aceste plângeri ale reclamantului. Curtea observă că, nici până momentul hotărârii, Guvernul nu a furnizat informații suplimentare cu privire la o astfel de anchetă penală asupra plângerilor reclamantului. În aceste condiții, Curtea a apreciat că a existat o violare a articolului 3 al Convenției în dimensiunea sa procedurală.

§3. În loc de concluzii

Cele nouă cauze în care Curtea europeană s-a pronunțat asupra respectării articolului 3 de către autoritățile române (în unele dintre acestea, în virtutea „efectului orizontal” al Convenției) nu sunt, poate, suficiente cantitativ, pentru a ne permite să deducem un „pattern” al violenței în cadrul forțelor de poliție și al penitenciarelor din România. Să nu neglijăm, însă, faptul că, pe de-o parte, acestea sunt doar cauzele declarate admisibile și deci analizate pe fond de către Curte, iar pe de altă parte, faptele semnalate Curții europene în aceste cauze ne îndreptățesc întrucâtva să presupunem că nu au fost cazuri cu totul izolate. De asemenea, gravitatea faptelor constatate în câteva din aceste cauze (tortura în cauza Bursuc, participarea polițiștilor la incendierea unor locuințe - fapt care a stat între altele la originea violării art. 3 constatate în cauza Moldovan ș. a. c. României (nr. 2) din anul 2005) ridică totuși unele semne de întrebare. Nu este însă de neglijat nici faptul că în aproape toate cauzele în care a constat astfel de violări „materiale” ale art. 3, Curtea a constatat și neîndeplinirea obligației pozitive a autorităților de a conduce o anchetă efectivă împotriva autorilor. Deși au fost luate unele măsuri legislative (de exemplu în privința parchetelor militare), credem că mai sunt mulți pași de făcut până la o normalizare „completă” a atitudinii autorităților față de respectarea drepturilor prevăzute de articolul 3 al CEDO.